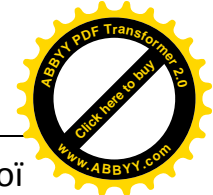

РОЛЬ ПЕДАГОГА-ФАСИЛІТАТОРА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВТНЗ КЕЙС-МЕТОДОМ

У статті розглянуто роль педагога-фасилітатора під час навчання студентів технічних ВНЗ іноземної мови кейс-методом. Виділено функції, які виконує викладач, що практикує кейс-метод. Описані якості, які повинні бути притаманні педагогу-фасилітатору. Визначено етапи підготовки викладача до фасилітації під час викладання іноземної мови з використанням кейс-методу.

Ключові слова: педагог-фасилітатор, кейс-метод, фасилітація, вищий технічний навчальний заклад, іноземна мова за професійним спрямуванням.

Постановка проблеми. Динамічність розвитку науки і техніки, виробничих та соціокультурних процесів, які відбуваються в Україні сьогодні, потребують фахівців нового типу, які б мали високоякісну фундаментальну підготовку, а також володіли щонайменше однією іноземною мовою. Вільне володіння іноземною мовою не тільки сприяє розвитку торгівлі, а й взаєморозумінню між людьми на міжнародному рівні, тому що більш точне розуміння мовних нюансів стає суттєвим фактором на переговорах з іноземними партнерами та під час спілкування фахівців на міжнародних конференціях. Уміння спілкуватися мовою професії підвищує ефективність праці та допомагає краще орієнтуватися в різноманітних виробничих ситуаціях та налагоджувати контакти. Але дефіцит часу у вищих технічних навчальних закладах на вивчення іноземної мови, відсутність часу на безпосереднє спілкування викладача зі студентами призводять до того, що знання студентів поверхові, у них відсутній інтерес до вивчення іноземної мови, вони не вміють працювати самостійно. Отже, вчені ведуть активний пошук форм та методів, спрямованих на вирішення питань щодо підвищення рівня мовної підготовки студентів технічних ВНЗ. Розв'язанню цієї проблеми, на нашу думку, сприяє використання в навчальному процесі кейс-методу, якому властиві широкі педагогічні можливості, реалізація яких дозволяє створити умови не лише для оволодіння студентами професійними знаннями, а й активізувати, інтенсифікувати та оптимізувати процес вивчення іноземної мови, вплинути на їхню соціалізацію, сприяти формуванню якостей сучасного фахівця технічного профілю.

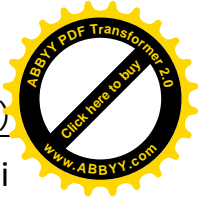
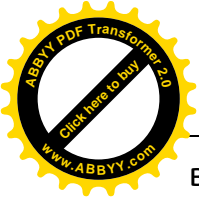
Аналіз актуальних досліджень. Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив актуальність такої проблеми, як удосконалення мовної підготовки на засадах використання інноваційних форм, методів і технологій навчання студентів, серед яких важливе місце посідає кейс-метод. Багатий досвід використання кейс-методу накопичено за кордоном у процесі професійної підготовки педагогів: у США – Дж. Маанен, Л. Бреслов, Дж. Ерскін та М. Линдерс; у Великій Британії – К. Херрид, В. Ноймс та М. Ноймс, М. Райхельт, Р. Прінг; в Австралії – А. Уотсон. Більшість досліджень проблеми використання кейс-методу в українській та російській педагогічній науці присвячено викладанню економічних дисциплін (Е. Михайлова, В. Наумов, О. Сидоренко, О. Смолянинова, Ю. Сурмін, В. Чуба, П. Шеремета). І лише в окремих працях розкрито потенціал кейс-методу у викладанні іноземної мови – І. Луцик, педагогіки – Т. Кошманова, етики – О. Лапузіна.

Мета статті – виявити, як змінилася роль викладача іноземної мови у модернізованому занятті, побудованому на основі кейс-методу, виявити необхідні якості педагога, що практикує кейс-метод.

Виклад основного матеріалу. Використання активних методів навчання взагалі та кейс-метода зокрема дозволяє наблизити початковий матеріал до інтересів студентів, а також посилює їх мотивацію до вивчення іноземної мови. У процесі вивчення іноземної мови з використанням кейс-методу створюються такі умови, опинившись в яких студент вимушений здійснювати іншомовне спілкування для розв'язання ситуації. Використання кейс-методу сприяє тому, що пізнавальна активність студентів знайде «виявлення в самостійній діяльності, спрямованій на здобуття інших думок, фактів у процесі встановлення співвідношення основи й наслідку, фактичних даних і загальних висновків» [2, 21].

Вивчення літератури з теми дослідження довело, що основна роль викладача під час роботи студентів з кейсом на занятті – прогнозувати та коригувати перебіг дискусії своєчасною постановкою запитань. Отже, кейс-метод виступає як образ мислення викладача, його парадигма, яка дозволяє думати та діяти інакше.

Викладач, який практикує кейс-метод, має усвідомлювати свою нову роль у навчальному процесі, яка істотно відрізняється від ролі, яку він виконує під час викладання традиційними методами навчання. Діяльність

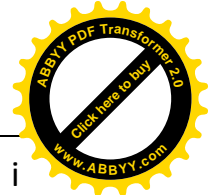
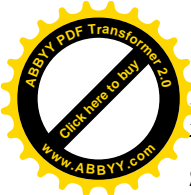
викладача має дві фази. Перша становить позааудиторну роботу зі створення кейса та розробки питань до його аналізу, тобто включає науково-дослідницький, методичний та конструктивний етапи діяльності. Друга фаза – це фасилітація під час обговорення кейса на занятті. Діяльність викладача змінюється залежно від формату, за яким розгортається дискусія. В. Давиденко виділяє три можливі стратегії поведінки викладача під час роботи над кейсом в аудиторії [7]:

1. Викладач даватиме ключі до розв'язання проблеми у вигляді додаткових питань або додаткової інформації.
2. Викладач сам даватиме відповідь за певних умов.
3. Викладач мовчить поки, доти студенти працюють над кейсом.

У свою чергу, Ю. Сурмін виділяє шість основних функцій, які виконує викладач, який практикує кейс-метод [5]:

1. Гносеологічна функція, яка вирішує завдання отримання та накопичення нових знань. Це потребує від викладача швидкості і творчого оволодіння науковими методами пізнання, здатності до оволодіння спеціальним знанням як свого предмета, так і педагогіки, психології та методики викладання.
2. Проектувальна функція, яка пов'язана з проектуванням цілей програми, методики і технології викладання курсу.
3. Конструктивна функція включає в дії викладача з відбору змісту курсу, форм та методів проведення заняття, а також уміння конструювати заняття залежно від аудиторії студентів.
4. Організаційна функція, яка вирішує завдання організації навчально-виховного процесу, а саме: організації самого викладача, індивідуальної, групової та колективної роботи студентів.
5. Комунікативна функція, яка включає дії, пов'язані з установленням доцільних взаємовідносин між суб'єктами педагогічного процесу.
6. Виховна функція, яка спрямована на формування особистості студента, його загальну та професійну соціалізацію.

Тож особливого значення під час роботи з кейсами набуває вміння викладача підтримувати студентів в процесі роботи над кейсом, управляти дискусією, суть якої полягає в тому, щоб активізувати тих студентів, які не беруть участі у обговоренні, і стримати тих, які не дають працювати та зосереджують увагу на собі. Важливим є проблемний аспект обговорення,

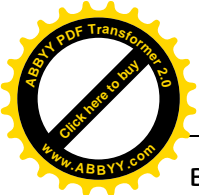
який полягає у «виділенні у процесі обговорення певних питань і концентрації на них уваги учасників дискусії» [6, 186].

Процес викладання іноземної мови на основі використання кейс-методу характеризується варіативністю інформаційно-комунікаційної взаємодії суб'єктів навчального процесу: «студент – студент», «студент – мала група», «студент – викладач», «викладач – студентська група», у яких усі учасники педагогічного процесу є рівноправними партнерами, а викладач постає в ролі фасилітатора.

Термін «фасилітація» (англ. *facilitate* – «полегшувати», «сприяти», «допомагати», «просувати») увів американський педагог та психотерапевт К. Роджерс. Він розуміє під фасилітацією тип навчання, під час якого змінюється традиційна позиція педагога на партнерську, яка сприяє розвитку студента, впливає на освітні структури і сприяє їх удосконаленню та гнучкості [8, 225]. Сьогодні термін «фасилітація» активно використовується у педагогічній, психологічній та соціальній практиці. Педагогічна фасилітація передбачає вплив на студентів завдяки стилю спілкування з ними і спрямована на саморозвиток та самореалізацію взаємодії викладача і студентів.

Ключовими технологічними вміннями, що реалізують педагогічну позицію виступають розвиток самостійності студентів, визнання автономії та прав особистості студентів, прийняття студента як партнера зі своїм внутрішнім світом, апелювання до свідомості, відкритий прояв власних почуттів та емоційних переживань, фасилітаційна організація спілкування. Фасилітаційна педагогіка потребує від викладача психологічної та професійної компетентності, удосконалення своїх професійних якостей. Перехід до фасилітаційного стилю діяльності пов'язаний з глибокою особистісною перебудовою обох суб'єктів педагогічного процесу. При цьому змінюються не стільки зміст та методи викладання, скільки особистісні настанови, які забезпечують професійно-особистісне зростання педагога-фасилітатора.

Викладачеві, який практикує кейс-метод, не слід забувати про те, що мета навчання з використанням кейс-методу – спонукати студентів «увійти в безпосередній контакт із матеріалом, водночас сприяючи тому, щоб цей контакт послужив навчальним цілям» [6, 207], а не тому, щоб передавати їм знання, представляючи власний аналіз і тлумачення. Тож у процесі

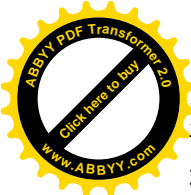
вивчення іноземної мови зміниться характер відносин і в системі «викладач–студент». Будування форми практичного заняття або семінару з використанням кейс-методу базується на розумінні студента як суб'єкта навчального процесу та спрямовано на розвиток особистості студентів, їх творчого потенціалу та мотиваційно-ціннісної сфери.

Аналіз змісту та цільових установок процесу вивчення іноземної мови з використанням кейс-методу дозволяє визначити нову роль педагога-фасилітатора у цьому процесі. Під час роботи над кейсом педагога-фасилітатор займає позицію помічника і надає студентам допомогу у процесі навчання, самостійному пошуку розв'язання проблеми кейса та освоєння відповідних умінь і навичок. Взаємодія педагога та студентів має винятково гуманістичний, діалогічний, суб'єкт-суб'єктний характер відносин. Багатофункціональність фасилітації визначається стимулюванням діяльності студентів щодо опрацювання кейса, ініціюванням та заохоченням до аналізу, саморозвитку та самовиховання тощо.

Для педагогічної фасилітації як системи характерні саморганізація та не лінійність. Структурно-компонентний склад педагогічної фасилітації – це спосіб зв'язку студентів та викладача, спрямований на створення умов навчання, за яких стають можливими процеси породження знань самими студентами, їх активна та продуктивна творчість. Виділяють такі компоненти педагогічної фасилітації: індивідуально-настановний, когнітивно-діяльнісний та рефлексивно-оцінний [4].

До індивідуально-настановного компонента педагогічної фасилітації відносять характеристики, мотиви, настанови, емоції та спрямованість особистості викладача (прагнення допомогти студентам, здатність до співчуття, доброзичливість, емоційна чутливість, справедливість та ін.). Особливість когнітивно-діялісного компонента полягає у сформованості комунікативної компетентності викладача (здатність установлювати суб'єкт-суб'єктні відносини з усіма учасниками навчального процесу на професійному рівні). До рефлексивно-оцінного компонента відносять педагогічну рефлексію (уміння викладача, які забезпечують адекватну самооцінку, саморегуляцію, самосвідомість, здатність аналізувати та регулювати стосунки зі студентами, здатність до усвідомлення значущості своєї професійної діяльності).

Здатність викладача позитивно впливати на студента, активізувати та стимулювати процес навчання проявляється в його професійній діяльності та

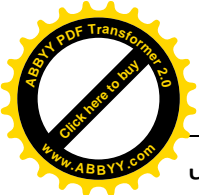
залежить від його індивідуальних якостей як суб'єкта навчального процесу. Феномен «фасиліативність» – це поєднання емоційних, когнітивних, поведінкових та вольових утворень, що поєднуються в інтегральну властивість, яка виявляється у здатності допомагати студентам, сприяючи їх розвитку [3]. Таким викладачам притаманні високий рівень емпатії (розуміння стану студентів, прийняття студентів такими, які вони є), конгруентність (відповідність позиції студентів, щирість та відкритість), креативність (здатність до творчості та швидкість реакції в нестандартних ситуаціях, артистизм, здатність захоплювати тощо), сугестивність (здатність впливати на емоційну сферу студентів, створювати сприятливий клімат на занятті, доброзичливість), толерантність (терпимість, визнання права студентів на власну думку та права на помилку), здатність до рефлексії (самоаналіз своєї поведінки, самоконтроль та ін.). Не слід також забувати про емоційну гнучкість педагога-фасилітатора, яка проявляється у витримці, вміння виявляти позитивні та стримувати негативні емоції.

Отже, суб'єктна позиція – це високий рівень особистісного розвитку студента, який свідчить про його здатність до самовизначення, самопізнання, саморегуляції та побудови навчальної і життєвої стратегії розвитку. Крім того, спільна робота викладача та студентів щодо цілепокладання та планування практичного заняття стимулює інтерес та мотивацію студентів. Навчальний процес руйнується, якщо викладач авторитарно нав'язує власну точку зору, а відповідна тема сприймається як різновид ідеології.

Формування у викладачів іноземних мов якостей педагога-фасилітатора у процесі роботи над кейсом є досить складним процесом. Вагомими аспектами у цій справі виступають збагачення теоретичних знань педагогів щодо основних понять кейс-методу, аналіз професійного досвіду педагогів-практиків, а також стимулювання самоосвітньої діяльності педагогів. Тому основні зусилля під час роботи з викладачами необхідно докласти для організації та проведення педагогічних заходів, спрямованих на підвищення освіченості викладачів, розвиток умінь розробляти, удосконалення їх професійної майстерності та організаторських якостей, а також набуття навичок і стилю поведінки педагога-фасилітатора.

Для того щоб підтримати студентів під час обговорення кейса на занятті, викладачеві доцільно створити сприятливий клімат. Під психологічним кліматом ми розуміємо емоційно-психологічний настрій групи студентів, в якій відображається особисті й ділові взаємовідносини

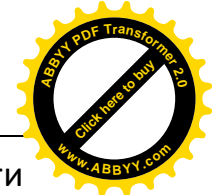
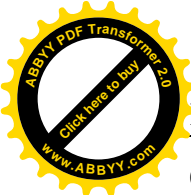

членів колективу, що визначається їх ціннісними орієнтаціями, моральними нормами та інтересами [1, 5]. Психологічний клімат створюється у процесі спілкування, а його основними характеристиками виступають залучення студентів до активної пізнавальної діяльності, почуття успіху, рух уперед, повага до всіх учасників навчального процесу. Під час обговорення кейса на його тлі реалізуються, виникають та вирішуються міжособистісні й групові конфлікти. У цьому процесі ми можемо спостерігати різні ситуації взаємодії учасників обговорення кейса. Однак основною метою створення сприятливого психологічного клімату є залучення студентів до активної пізнавальної діяльності. Індикатором успішності у цьому випадку стане нормальне самопочуття студентів, упевненість у своїх діях, почуття свободи. Тому постійний творчий діалог між викладачем та студентами сприяє досягненню поставленої мети.

Усе вищевикладене дозволяє визначити два етапи підготовки викладачів до фасилітації під час викладання іноземної мови з використанням кейс-методу. На першому етапі доцільно проводити педагогічні семінари для викладачів іноземних мов, мета яких полягає в ознайомленні з методико-технологічними аспектами використання кейс-методу, а також новою роллю викладача у цьому процесі. Проведення педагогічних практикумів сприятиме формуванню практичних умінь та навичок застосовувати кейси у процесі викладання іноземної мови, а також розвитку здатності викладачів проявляти себе в ролі фасилітатора, виявляючи такі якості, як толерантність, прийняття думки іншого, співпраця на паритетних засадах.

Мета другого етапу – стимулювання діяльності викладачів щодо викладання за допомогою кейсів. Особлива увага на етапі повинна приділятися діяльності викладача як фасилітатора, його функціям, а також принципам, які необхідно впровадити для ефективної діяльності викладача. У результаті роботи з викладачами на цьому етапі доцільно сформулювати рекомендації, яких слід дотримуватися викладачеві під час роботи над кейсом в аудиторії.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Підсумовуючи все вищевикладене, зазначимо, що зміна традиційної ролі викладача на занятті з іноземної мови у ВТНЗ створює сприятливі умови для самостійного та усвідомленого навчання студентів. Вміння

супроводжувати студентів у навчанні, керувати дискусією та спрямовувати її розвиток, здатність співпрацювати з ними на паритетних засадах сприяють позитивній та плідній взаємодії суб'єктів навчального процесу. Перспективним напрямом подальших досліджень ми вважаємо розробку програм та відповідного науково-методичного супроводу, який сприятиме формуванню якостей педагога-фасилітатора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аникеева Н. П. Психологический климат в коллективе / Н. П. Аникеева. – М. : Просвещение, 1989. – 224 с.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам : пособ. для учит. / Н. Д. Гальскова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : АРКТИ, 2003. – 192 с.
3. Казанжи М. Й. Психологічні особливості осіб з різним типом фасиліативності : дис. ...канд. псих. наук : 19.00.01 / Казанжи Марія Йосипівна. – Одеса, 2007. – 190 с.
4. Маргвелашвили Е. О. О месте «кейса» в российской бизнес-школе / Е. О. Маргвелашвили // Обучение за рубежом. – 2000. – № 10. – С. 11.
5. Ситуационный анализ, или анатомия кейс-метода / под ред. д-ра соц. наук, проф. Ю. П. Сурмина. – К. : Центр инноваций и развития, 2002. – 286 с.
6. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика / [упоряд. О. Сидоренко, В. Чуба]. – К. : Центр інновацій і розвитку, 2001. – 256 с.
7. Федянин Н. Чем «кейс» отличается от чемоданчика? / Н. Федянин, В. Давиденко // Обучение за рубежом. – 2000. – № 7. – С. 52–55.
8. Rogers C. R. The Interpersonal Relationship in the Facilitation of Learning in Humanizing Education / C. R. Rogers. – Boston : Houghton Mifflin, 1967. – 118 p.

РЕЗЮМЕ

Е. Шевченко. Роль педагога-фасилітатора во время обучения иностранному языку во вузе кейс-методом.

В статье рассмотрена роль педагога-фасилитатора во время обучения студентов технических вузов иностранному языку кейс-методом. Выделены функции, которые выполняет преподаватель, который практикует кейс-метод. Описаны качества, которыми должен обладать педагог-фасилитатор, которые он выполняет на занятии. Определены этапы подготовки преподавателя к педагогической фасилитации во время преподавания иностранного языка с использованием кейс-метода.

Ключевые слова: педагог-фасилитатор, кейс-метод, фасилитация, высшее техническое учебное заведение, иностранный язык по профессиональной направленности.

SUMMARY

O. Shevchenko. The role of a teacher-facilitator in teaching foreign language using case-method at high technical educational establishments.

The author characterizes a new role of teacher-facilitator while teaching students foreign language using case-method. The qualities of the facilitator are distinguished. The functions of the facilitator are described. The stages of facilitators' training are defined.

Key-words: facilitator, case-method, facilitation, higher technical educational establishment, foreign language for professional purposes.